

**BALSIŲ KIEKYBĖS SANTYKIAI
PIETINIŲ VAKARŲ AUKŠTAIČIŲ TARMĖJE**

Asta KAZLAUSKIENĖ

0.1. Lietuvių bendrinės kalbos tarties normos reikalauja, kad galūnės balsiai išlaikytų tą pačią kiekybę kaip ir vidiniai balsiai. Mat ankstesniuose dialektologijos darbuose (pvz.: Salys, 1946, 51–52; Zinkevičius, 1966, 118 ir žem.; LKT, 1970, 28–29; LKA 2, 1982) laikytasi nuomonės, kad pietinėje vakarų aukštaičių kauniškių tarmės dalyje (maždaug nuo Kudirkos Naumiesčio, Užsienių, Sintautų, Veršių, Paluobių, Lėkėčių, Višakio Rūdos į pietus), kurios pagrindu sukurta bendrinė kalba, galūnės netrumpinamos. Deja, dabar manoma, kad ir kapsai su zanavykais trumpina galūnių balsius. A. Pakerys (1995, 45), aptardamas būdingesnes bendrinės kalbos balsių tarties klaidas, teigia, kad ilgųjų nekirciuotų galūnės balsių kiekybę išlaikę tik kai kurie vakarų aukštaičiai kauniškiai (apie Vilkaviškį, Marijampolę, Prienus). Jo manymu, čia tie balsiai išlaikyti bent jau pusilgiai (retinimai mano – A. K.) ir pakankamai įtempti.

Ž. Urbanavičiūtė-Markevičienė ir V. Grinaveckis (1992, 4) taip pat mano, kad tik zanavykai ir artimesni jų kaimynai kapsai išlaikę nekirciuotus ilguosius galūnės balsius, nors rišlijoje kalboje, jų teigimu, net ir ten tie balsiai trumpinami. Todėl Ž. Urbanavičiūtės-Markevičienės ir V. Grinaveckio vakarų aukštaičių kauniškių tarmės tekstuose (1992, 159–232) tik zanavykų nekirciuoti ilgieji galūnės balsiai žymimi ilgaisiais, o kapsų – pusilgiais, pvz.: *jis má atsá'kė' / eimė i_ stuba pas_ lė' va' (Šakių raj. Griškabūdis)¹; i_ ėepamá_ lė. m/ kap_ ūl_ kę. vá_ rna i_ nū_ šeš_ viena. ža. su_ ka.* (Vilkaviškis). Be to, Ž. Urbanavičiūtė-Markevičienė ir V. Grinaveckis (1992, 4) užsimena, kad ir kirciuoti ilgieji galūnės balsiai pietinėje vakarų aukštaičių tarmėje šiek tiek trumpesni už kamieno balsius.

Dar kruopščiau galūnės balsių kiekybę žymėta A. Girdenio (1990–1993, 830–1200) iššifruotuose tarmių tekstuose. Remiantis šiais tekstais, galima daryti išvadą, kad pietinėje vakarų aukštaičių kauniškių tarmės dalyje (toliau – PVA) tik kirciuoti (pagrindiniu, dažnai ir šalutiniu morfemos kirciu) galūnės balsiai esti ilgieji, pvz.: *ji_ i_ lįp_ ō i_ ta_ 'pū_ šl_ / 'prá_ š_ ō' / dá_ t_ ō's ,kume' l_ ė_ s / ka_ su' žvį_ š_ ,ú_ // jė_ ū_ ta*

¹ Skliaustuose nurodoma vieta, kurioje užrašytas pavyzdys. Cituojamų pavyzdžių transkripcija nekeičiama.

su žvė nge./ jəv arl a'cillie.pē //; né t vež'lməs an stó gū/ aci'á.do./ sá.kū / iš žažūksmō // (Marijampolės raj. Bagotoji). Trumpieji galūnės balsiai A. Girdenio tekstuose dažniausiai žymimi redukuotais, pvz., dá ir_kátàs merginà(s) šo.kān / dá viskā // (Marijampolės raj. Bagotoji).

0.2. Kita ne mažiau svarbi balsių ilgumo problema – kirčiuotų ir nekirčiuotų balsių kiekybės santykiai. A. Pakerio teigimu (1982, 94), lietuvių bendrinei kalbai nėra būdinga nekirčiuotų (bent jau prieškirtinių) kamieno balsių kiekybės redukcija. Atrodo, remdamiesi tradicine nuostata (pvz.: Zinkevičius, 1966, 109–111 ir žem.; LKT, 1970, 28–29; LKA 2, 1982), turėtume manyti, kad ir vakarų aukštaičiai kauniškiai nekirčiuotų kamieno balsių netrumpina. Tačiau net paties A. Pakerio atsargi pastaba (1982, 94), kad kitose pozicijose (vadinasi, pokirtinėse) bendrinėje kalboje gali būti ryškesnių kiekybės redukcijos žymių, verčia suklusti².

Tarmių tekstai rodo, kad PVA nekirčiuotus kamieno balsius (ypač ilguosius) trumpina. Iš A. Girdenio iššifruotų tekstų (1990–1993, 830–1200) matyti, kad ilgieji balsiai tiriamojoje tarmėje vartojami kirčiuotuose (pagrindiniu ar šalutiniu kirčiu) ir nekirčiuotuose skiemensye prieš trumpą kirčiuotą galūnę, kituose nekirčiuotuose (kai kada ir šalutiniu nefonologiniu kirčiu kirčiuotuose) skiemensye vietoj bendrinės kalbos ilgųjų balsių tariami pusilgiai, pvz.: ir_vaka'rē_lū_tu. bú dawū // (Marijampolės raj. Bagotoji); pre_ jō jō ,nusi'leñ.ke // (Vilkaviškio raj. Alvitas); i š atė jės ir_bė'dav'oje // (Vilkaviškio raj. Alvitas); gī.vėž.num nelabā. turtl.ngai // (Marijampolės raj. Kalvarija); 'jəū.tė.sī nuvarge.// (Marijampolės raj. Kalvarija); i.ta.kāu'kō.zā to.'lō.kā // (Prienu raj. Išlaužas); a_tu.gi.'vā ro.kāoje // (Vilkaviškio raj. Alvitas); s.i.'kū parei'nam // (Vilkaviškio raj. Alvitas); s.š.'dē su'krō.'vė // (Vilkaviškio raj. Alvitas); krū.'wā šakū 'prive.štā // (Marijampolės raj. Bagotoji).

Ž. Urbanavičiūtės-Markevičienės ir V. Grinaveckio vakarų aukštaičių kauniškių tarmės tekstuose (1992, 159–232) ilgaisiais žymimi tik zanavykų nekirčiuoti ilgieji balsiai, pvz., pfiē.jē.ū. dá.tō.ki.kēlē'li i.nūo dá.e.jē.ū. to'li // galū.galē pfiē.jē.ū. dīdēle.gri'š.kēle'ir_tīrā.ñ.ki // (Šakių raj. Griškabūdis). Kapsų nekirčiuoti kamieno balsiai (ir prieškirtiniai, ir pokirtiniai) žymimi tik pusilgiais, pvz., mažā dá.bu.damā gañeū. ža.sukūs mažis// kartū su'kitaš.pīemenā.s pašidā.rē.m pīevo.še to'fā. pēčūka.mu.rī.ñi.// (Vilkaviškis).

Visa tai paskatino eksperimentiškai išmatuoti, palyginti ir statistiškai įvertinti pietinės vakarų aukštaičių kauniškių tarmės ilgųjų ir trumpųjų, kirčiuotų ir nekirčiuotų balsių kiekybės santykius žodžio viduje ir galūnėje.

1.1.1. PVA vidinių ilgųjų ir trumpųjų balsių trukmė lyginta tokiuose pavyzdžiuose³: rā.stu- „rastų“– rāstu- (tariam. n. 3 as.) „rastų“, pū.stu- (tariam. n. 3 as.) „pūstų“–

² Beje, J. Dambrauskaitė-Urbelienė (1967, 17–24) gerokai anksčiau teigė, kad bendrinės kalbos prieškirtiniai [a, e] ilgesni už pokirtinius.

³ Pateikiant tiriamąją medžiagą, PVA balsių ilgumas žymėtas tradiciškai: ilgieji balsiai atliepia bendrinės kalbos ilguosius balsius, trumpieji – trumpuosius balsius, pusilgiai gali būti dėl prigaidės pailgėję

pūstu (tariam. n. 3 as.) „pustų“, *trāštu* (tariam. n. 3 as.) „tręštų“–*trāštu* „treštų“, *pīkau* „pyktų“–*piktu* „pigtu“; *drašōs* „drąšos“–*rasōs* (vns. kilm.) „Rasos“, *rūpēs* „rūpės“–*trupēs* „trupės“, *suræstū* (neveik. r. būt. I. dalyvio dgs. kilm.) „suręstų“–*sumæstū* (neveik. r. būt. I. dalyvio dgs. kilm.) „sumestų“, *grīstū* (neveik. r. būt. I. dalyvio dgs. kilm.) „grįstų“–*ristū* (neveik. r. būt. I. dalyvio dgs. kilm.) „ristų“.

Ilgųjų ir trumpųjų galūnės balsių kiekybė tirta šiose žodžių porose: *lankā* (veikiam. r. dalyvio es. I. dgs. vard.) „lanką“–*lankā* (vns. įnag.) „lanka“, *skalptū* (dgs. kilm.) „skalbtų“–*skalptū* „skalbtu“; *riekæ* (veikiam. r. dalyvio es. I. dgs. vard.) „riekią“–*riekæ* „riekė“, *rukšū* „rūgšty“–*rukšū* „rūgšti“; *šluota* „šluotą“–*šluota* (vns. vard.) „šluota“, *šaukštū* „šaukštų“–*šaukštū* „šaukštu“, *pīpkæ* „pypkę“–*pīpkæ* „pypkę“, *mīr̄ti* „mirtį“–*mīr̄ti* „mirti“.

1.1.2. Kirčiutuų ir nekirčiutuų vidinių balsių trukmė analizuota šiuose žodžiuose: *šāla* „šąla“–*šālu* „šąlu“–*šālu*–*pārša-la* „peršąla“, *šūsti* (bendr.) „siųsti“–*šūsti* (neveik. r. būt. I. dalyvio dgs. vard.) „siųsti“–*pēršūsti* „persiųsti“, *sudrēpti* (bendr.) „sudrėbti“–*sudrēpti* (neveik. r. būt. I. dalyvio dgs. vard.) „sudrėbti“–*pērgrēpti* „pergrėbti“, *rēsti* (bendr.) „ręsti“–*re sti* (neveik. r. būt. I. dalyvio dgs. vard.) „ręsti“–*pē^(r)re sti* „perręsti“, *grīsti* (bendr.) „grįsti“–*grīsti* (neveik. r. būt. I. dalyvio dgs. vard.) „grįsti“–*pēgrīsti* „pergrįsti“, *iškāsti* (bendr.) „iškasti“–*iškāsti* (neveik. r. būt. I. dalyvio dgs. vard.) „iškasti“–*pārka sti* „perkasti“, *skūsti* (bendr.) „skusti“–*skūsti* (neveik. r. būt. I. dalyvio dgs. vard.) „skusti“–*pārka sti* „perkasti“, *sumēsti* (bendr.) „sumesti“–*sumēsti* (neveik. r. būt. I. dalyvio dgs. vard.) „sumesti“–*pērmēsti* „permesi“, *surišti* (bendr.) „surišti“–*surišti* (neveik. r. būt. I. dalyvio dgs. vard.) „surišti“–*pē^(r)rišti* „perrišti“.

Epizodiškai lyginta tvirtapradžių ir nekirčiutuų vidinių balsių trukmė. Tam pasirinkti šie pavyzdžiai: *iškāsti* (bendr.) „iškasti“–*iška sti* (neveik. r. būt. I. dalyvio dgs. vard.) „iškasti“–*pārka sti* „perkasti“, *kōšti* (bendr.) „košti“–*kōštil* (neveik. r. būt. I. dalyvio dgs. vard.) „košti“–*pārko ši* „perkošti“, *sugrēpti* (bendr.) „sugrėbti“–*sudrēpti* (neveik. r. būt. I. dalyvio dgs. vard.) „sudrėbti“–*pērgrēpti* „pergrėbti“, *brēsti* (bendr.) „bręsti“–*re sti* (neveik. r. būt. I. dalyvio dgs. vard.) „ręsti“–*pē^(r)re sti* „perręsti“, *šūti* (bendr.) „siūti“–*šūti* (neveik. r. būt. I. dalyvio dgs. vard.) „siūti“–*pēršūti* „persiūti“.

Kirčio įtaka galūnės balsių kiekybei tirta šiuose pavyzdžiuose: *lenkæ* „lenkią“–*leñkæ* (veik. r. būt. k. I. dalyvio dgs. vard.) „lenkę“, *iskalptū* (dgs. kilm.) „išskalbtų“–*iskalptu* (tariam. n.) „išskalbtų“, *riekē* (vns. vard.) „riekė“–*riekē* (būt. k. I. 3 as.)

dvigarsių dėmenys. Prie balsių minkštumas žymėtas tik prieš užpakalinės eilės balsius. Transkribuojant pavyzdžius, laikytasi nuomonės, kad priešakinės eilės žemutinio pakilimo balsis [e] prieš kietuosius priebalsius, užpakalinės eilės balsius ir žodžio gale platesnis, pvz.: *rāsto* „ręsto“, *rātū* „retu“, *sařta* „sartę“, *svlastæ* (vns. viet.) „sviestic“. Taip yra ne visose PVA šnektose. Maždaug nuo Lekėčių, Višakio Rūdos, Kazlų Rūdos, Marijampolės į rytus dažniausiai (nepriklausomai nuo tolesnio priebalsio minkštumo) paplatinamas tik kamieno kirčiuotas ilgasis ar pusilgis [e]. Kadangi tik dvi diktorės kilusios iš šių vietų, todėl pasirinktas variantas, rodantis daugumoms diktorių tarimą.

„riekė“, *pirtį* „pirtį“ – *pirtį* „pirtį“, *keistō's* (vns. kilm.) „keistos“ – *keistos* (dgs. vard.) „keistos“, *ritā* (veik. r. es. l. dalyvio dgs. vard.) „ritą“ – *rita* „Ritą“; *sausà* (vns. įnag.) „sausa“ – *sausà* (bevardė g.) „sausa“, *šviešū* (vns. įnag.) „šviešiu“ – *šviešū* (būsim. l. 1 as.) „šviešiu“, *riekžė* (vns. įnag.) „riekė“ – *riekžė* (es. l. 3 as.) „riekia“, *iskalpti* (neveik. r. būt. l. dalyvio dgs. vard.) „išskalbti“ – *iskalpti* (bendr.) „išskalbti“.

1.2. Su šiais žodžiais sudaryti trumpi (trijų žodžių) aiškios reikšmės ir panašaus ritmo sakiniai, kurių viduryje buvo tiriamieji žodžiai. Sakinius perskaitė 8 (2 moterys, 6 vyrai) kauniškių tarmės atstovai (4 kopsai ir 4 zanavykai). Jų amžiaus vidurkis – 62 m. (jauniausiam – 33 m., vyriausiam – 75 m.).

1.3. Vėliau pagal specialią Vilniaus universitete P. Kasparaičio parengtą kompiuterinę kalbos signalų apdorojimo programą „KALBAME-43“ (programavimo kalba TURBO-PASCAL, v. 6.0)⁴ IBM tipo asmeniniu kompiuterių buvo matuojama garsų trukmė. Diktorių perskaityti žodžiai įrašomi į kompiuterio atmintį ir ekrane pateikiama programos paruošta oscilograma. Pasiklausius ji buvo skaidoma į atskirus garsus, kurių ilgius matavo pati programa.

1.4. Matavimų rezultatai apdoroti matematinės statistikos metodais: skaičiuotas aritmetinis vidurkis (\bar{x}), standartinis nuokrypis (s), variacijos koeficientas (v), 95% pasisklaidijamasis intervalas (\div). Statistinė duomenų analizė atlikta naudojantis A. Girdenio sudaryta programa „STUDENT“ (programavimo kalba TURBO-PASCAL, v. 7.0)⁵. Formulės, kuriomis naudojasi programa, gerai žinomos iš kitų eksperimentinės fonetikos darbų.

2.1. Kaip rodo tyrimas, PVA vidinių tvirtagalių ir tos pačios pozicijos trumpųjų kirčiuotų balsių kiekybės santykiai maždaug tokie: $[e] : [\bar{e}] = 1 : 1,5$; $[i] : [\bar{i}] = 1 : 1,9$; $[\acute{a}] : [\bar{a}] = 1 : 1,8$; $[\acute{u}] : [\bar{u}] = 1 : 1,7$. Taigi tvirtagalio kamieno balsiai vidutiniškai 1,7 karto ilgesni už trumpuosius kirčiuotus balsius. Vadinasi, tiriamųjų balsių kiekybės santykis PVA tarmėje mažesnis⁶ negu bendrinėje kalboje (Svecevičius, 1964, 17; Pakerys, 1982, 93) ir kai kuriose tarmėse (Mikalauskaitė, 1975, 220–243; Jasiūnaitė, Girdenis, 1996, 192), kur tvirtagalio balsiai gali būti beveik 2 karto ilgesni už kirčiuotus trumpuosius balsius. Mažiau trukme skiriasi turbūt tik vakarinių šiaurės panevėžiškių tvirtagalio ir trumpieji kirčiuoti balsiai: neaukštesniai tvirtagalio 1,6 karto ilgesni už trumpuosius kirčiuotus balsius (Kačiuškienė, 1982, 40).

⁴ Trumpą jos aprašymą žr. (Girdenis ir kt., 1995, 15–21).

⁵ Visi garsų matavimai ir statistiniai skaičiavimai atlikti VU Bendrosios kalbotyros katedroje.

⁶ Tokiems PVA balsių kiekybės tyrimo rezultatams iš dalies galėjo turėti įtakos pavyzdžiai. Mažiausiai trukme skiriasi $[e]$ ir $[\bar{e}]$. Taip yra greičiausiai dėl to, kad *trėšni*: „trėšų“, kaip paaiškėjo darant įrašus, kai kurie diktoriai perskaitė su ilgaisiais balsiais, ir, jų teigimu, tokius balsius šiuose žodžiuose tarią ir kiti jų vietų gyventojai. Taip perskaitytos žodžių poros nelygintos, tačiau tai verčia abejoti ir kitų diktorių tikru balsio $[e]$ trumpumu šiame žodyje. Šią abejonę parcmia dar ir bendrinės kalbos balsių $[e]$ ir $[\bar{e}]$ trukmė: A. Pakerys nustatė (1982, 93–94), kad $[e] : [\bar{e}] = 1,9$. Kad šių balsių kiekybės santykiai PVA tarmėje iš tikrųjų kitokie, patvirtino ir vėlesnis VDU studentės lituanistės A. Savickaitės Kudirkos Naumiesčio šnekos balsių tyrimas (deja, plačiau jų pasinaudoti nespėta, nes straipsnis jau buvo paruoštas). To tyrimo rezultatai rodo, kad priešakinės eilės žemutinių balsių kiekybės santykiai maždaug tokie: $[e] : [\bar{e}] = 1 : 2$.

Trumpųjų kirčiuotų ir tvirtagalių galūnės balsių santykiai PVA tarmėje tokie: [ɛ̃] : [ɛ̃ː] = 1 : 2; [ĩ] : [ĩː] = 1 : 1,9; [ɑ̃] : [ɑ̃ː] = 1 : 2; [ɨ̃] : [ɨ̃ː] = 1 : 1,7. Tvirtagai galūnės balsiai vidutiniškai 1,9 karto ilgesni už trumpuosius kirčiuotus galūnės balsius. Vadinasi, ilgųjų ir trumpųjų kirčiuotų galūnės balsių trukmės skirtumas didesnis negu vidinių balsių. Todėl galima manyti, kad kirčiuoti galūnės balsiai geriau negu vidiniai išlaikę ilgumo kontrastą.

Tvirtagalių ir tos pačios pozicijos trumpųjų kirčiuotų balsių trukmės skirtumai, be abejo, statistiškai patikimi (žr. 1 lent.): trumpųjų kirčiuotų balsių pasikliaujamieji trukmės intervalai nemažai nutolę nuo tvirtagalių balsių intervalų, o apskaičiuotos Studento kriterijaus reikšmės 0,001 lygiu gerokai viršija aukščiausias kritines to kriterijaus reikšmes.

Palyginus galūnės ir atitinkamų vidinių balsių kiekybę⁷, matyti, kad žodžio viduje balsiai *i l g e s n i* negu galūnės: [ɛ̃ː]/[— C—] : [ɛ̃]/[— #] = 1,1; [ĩː]/[— C—] : [ĩ]/[— #] = 1,3; [ɑ̃ː]/[— C—] : [ɑ̃]/[— #] = 1,2; [ɨ̃ː]/[— C—] : [ɨ̃]/[— #] = 1,1; [ɛ̃̃]/[— C—] : [ɛ̃̃]/[— #] = 1,5; [ĩ̃]/[— C—] : [ĩ̃]/[— #] = 1,3; [ɑ̃̃]/[— C—] : [ɑ̃̃]/[— #] = 1,3; [ɨ̃̃]/[— C—] : [ɨ̃̃]/[— #] = 1,2. Vidutiniškai trumpieji kirčiuoti vidiniai balsiai 1,3 karto, o tvirtagai – 1,2 karto ilgesni už atitinkamus galūnės balsius⁸. Iš 1 lent. pateiktų statistinio kiekybės duomenų vertinimo rezultatų matyti, kad galūnės balsių pasikliaujamieji trukmės intervalai mažesni negu vidinių balsių, vadinasi, tiriamojoje tarmėje kirčiuoti galūnės balsiai trumpesni už vidinius balsius.

Statistinių vidinių ir galūnės balsių trukmės skirtumų reikšmingumą rodo ir Studento kriterijus:

1) tvirtagalių balsių $t_p=3,60 > t_{0,001}=3,41$ ([ɛ̃ː] $t_p=2,24 > t_{0,05}=2,02$; [ĩː] $t_p=4,91 > t_{0,001}=3,55$; [ɑ̃ː] $t_p=2,26 > t_{0,05}=2,03$; [ɨ̃ː] $t_p=2,22 > t_{0,05}=2,02$);

2) trumpųjų kirčiuotų balsių $t_p=4,97 > t_{0,001}=3,41$ ([ɛ̃] $t_p=5,18 > t_{0,001}=3,59$; [ĩ] $t_p=3,92 > t_{0,001}=3,55$; [ɑ̃] $t_p=3,05 > t_{0,005}=2,97$; [ɨ̃] $t_p=2,03 > t_{0,05}=2,02$).

Todėl galima drąsiai teigti, kad tiriamojoje tarmėje kirčiuoti galūnės balsiai *t r u m p i n a m i*.

2.2. PVA prieškirtnių ilgųjų ir trumpųjų balsių trukmės santykiai tokie: [e] : [eː] = 1 : 1,4; [i] : [iː] = 1 : 1,6; [a] : [aː] = 1 : 1,4; [u] : [uː] = 1 : 1,7. Ilgieji prieškirtniniai balsiai vidutiniškai 1,5 karto ilgesni už tos pačios pozicijos trumpuosius balsius. Vadinasi, prieškirtninių balsių trukmės santykis tiriamojoje tarmėje *m a ž e s n i* s negu vidinių kirčiuotų balsių ([˘] : [˘ː] = 1,7).

⁷ Žinoma, toks lyginimas nėra labai metodiškas, nes balsių kiekybė matuota ne visai vienodos garsinės sandaros žodžiuose. Kita vertus, visiškai idealių porų, tiriant skirtingos pozicijos balsių trukmę, vargu ar galima rasti. Vis dėlto, manyčiau, ir šis vidinių bei galūnės balsių ilgumo lyginimas rodo pagrindines tendencijas.

⁸ Plg. pietų aukštaičių vidinių ir galūnės balsių trukmės tyrimo rezultatus. E. Mikalaukaitės (1975, 128–129) teigimu, toje tarmėje ir ilgieji, ir trumpieji kirčiuoti galūnės balsiai ilgesni už atitinkamus vidinius balsius. V. Vaitkevičiūtės (1960, 208) manymu, ir lietuvių bendrinėje kalboje atvirosios galūnės balsiai sąlyginai ilgesni už vidinius balsius.

1 lentelė. Tos pačios pozicijos tvirtagalių ir trumpųjų kirčiuotų balsių trukmė ir statistinis jos vertinimas⁹

Balsiai	<i>n</i>	\bar{x} (ms)	<i>s</i> (ms)	<i>v</i> (%)	95% pasikl. interv. (ms)	$t_p > t_{0,001}$	
[V](-C-)	[ê]	15	128,3	26,0	20,3	113,9÷142,7	6,47>3,58
	[ê̄]	23	191,2	31,3	16,3	177,7÷204,7	
[V](-#)	[ê]	22	84,8	24,4	28,8	74,0÷95,6	9,00>3,54
	[ê̄]	22	168,6	36,5	21,6	152,4÷184,8	
[V](-C-)	[î]	22	69,6	12,8	18,3	64,0÷75,3	11,00>3,55
	[î̄]	21	132,5	23,4	17,7	121,8÷143,1	
[V](-#)	[î]	21	52,0	16,6	32,0	44,4÷59,5	9,15>3,55
	[î̄]	21	100,9	18,0	17,8	92,7÷109,1	
[V](-C-)	[â]	24	112,8	20,1	17,8	104,3÷121,2	11,65>3,53
	[â̄]	21	206,8	33,3	16,1	191,6÷221,9	
[V](-#)	[â]	22	90,4	27,3	30,2	78,3÷102,5	8,17>3,54
	[â̄]	22	178,7	42,7	23,9	159,7÷197,6	
[V](-C-)	[û]	21	94,6	25,9	27,4	82,8÷106,4	7,09>3,55
	[û̄]	20	157,3	30,6	19,4	143,0÷171,6	
[V](-#)	[û]	22	81,4	16,0	19,7	74,3÷88,5	10,35>3,54
	[û̄]	22	139,5	20,9	15,0	130,2÷148,8	
[V](-C-)	[ɔ̄]	81	98,9	29,8	30,2	92,3÷105,5	13,05>3,42
	[ɔ̄̄]	82	169,4	38,6	22,8	160,9÷177,9	
[V](-#)	[ɔ̄]	87	77,4	26,0	33,5	71,9÷83,0	13,19>3,41
	[ɔ̄̄]	87	147,1	42,4	28,8	138,2÷156,0	

⁹ Šioje ir kitose statistinių vertinimų lentelėse vartojamų simbolių reikšmės: *n* – matavimų skaičius, – aritmetinis vidurkis, *s* – standartinis nuokrypis, *v* – variacijos koeficientas, pasikl. interv. – pasikliaujamasis intervalas, *t_p* – apskaičiuota Studento kriterijaus reikšmė, *t*_{0,001} – kritinė Studento kriterijaus reikšmė, 0,001 – rezultatų reikšmingumo lygmuo.

Nors, kaip rodo A.Pakerio bendrinės kalbos tyrimai (1982, 96–103), žemutinių ilgųjų - trumpųjų balsių opozicijos skyrimui svarbesnė kiekybė, tačiau PVA tarmėje jų ilgumo skirtumai priešskirtinėje pozicijoje mažesni negu aukštutinių: $[e] : [e] = 1,4$; $[a] : [a] = 1,4$ (plg. $[i] : [i] = 1,6$; $[u] : [u] = 1,7$). Vis dėlto tokie rezultatai, manytinau, nepaneigia A. Pakerio išvadų. Kadangi padėtinio ilgumo balsiai nekirčiuotoje pozicijoje virsta trumpaisiais, galimas daiktas, nekirčiuoti žemutiniai prigimtinio ilgumo kamieno balsiai dėl padėtinių balsių analogijos tiriamojoje tarmėje gerokai trumpinami.

Kad būtų galima nustatyti, ar tikrai PVA tarmėje priešskirtiniai balsiai redukuoti, reikia palyginti ne tik vidinių tvirtagalių ir trumpųjų kirčiuotų balsių, bet ir tvirtapradžių bei trumpųjų kirčiuotų balsių kiekybės santykius. Tam buvo pasirinkti pavyzdžiai: *ká sti* „kašti“–*kásti* „kasti“, *ská sti* „skųsti“–*skásti* „skusti“, *bré sti* „bręsti“–*lėsti* „lesti“, *rítas* „rytas“–*ritas* (sutrump. „ritasi“ forma) „ritas“. Tvirtapradžiai su trumpaisiais kirčiuotais balsiais šiuose žodžiuose santykiauja maždaug taip: $[e] : [é] = 1,6$; $[i] : [í] = 1 : 1,7$; $[\grave{a}] : [\acute{a}] = 1 : 1,8$; $[\grave{u}] : [\acute{u}] = 1 : 1,7$. Vidutiniškai aukštesni kamieno balsiai 1,7 karto ilgesni už trumpuosius kirčiuotus tos pačios pozicijos balsius¹⁰. Taigi priešskirtinių ilgųjų ir trumpųjų balsių trukmės kontrastas mažesnis negu tvirtapradžių bei trumpųjų kirčiuotų balsių, o tai rodo, kad tiriamojoje tarmėje tikrai egzistuoja priešskirtinių balsių k i e k y b ė s redukcija¹¹.

Ilgųjų ir trumpųjų nekirčiuotų galūnės balsių trukmės santykiai PVA tarmėje tokie: $[e] : [e] = 1 : 1,5$; $[i] : [í] = 1 : 1,5$; $[a] : [a] = 1 : 1,5$; $[u] : [u] = 1 : 1,4$. Vidutiniškai ilgieji nekirčiuoti galūnės balsiai 1,5 karto ilgesni už trumpuosius balsius. Kadangi ilgųjų ir trumpųjų priešskirtinių balsių santykis panašus ($[-] : [∨] = 1,5$), galima teigti, kad žodžio gale ir priešskirtinėje pozicijoje nekirčiuotus balsių trukmės kontrastas toks pats, ir jis, kaip jau kalbėta, mažesnis negu kirčiuotų balsių. Vadinas, galūnės balsiams (taigi pokirtiniams) būdinga maždaug tokia pati kiekybės redukcija, kaip ir priešskirtiniams balsiams.

Statistinė analizė rodo, kad visų tos pačios pozicijos nekirčiuotų (priešskirtinių ir pokirtinių galūnės) trumpųjų ir ilgųjų balsių trukmės skirtumai reikšmingi (žr. 2 lent.): trumpųjų balsių pasiskiaujamieji intervalai gerokai nutolę nuo ilgųjų balsių intervalų, apskaičiuotos Studento kriterijaus reikšmės 0,001 lygiu viršija aukščiausias kritines reikšmes

Nekirčiuotų galūnės ir priešskirtinių balsių trukmės lyginimas rodo, kad vidiniai balsiai (ir ilgieji, ir trumpieji) 1,4 karto ilgesni už atitinkamus galūnės balsius¹²:

¹⁰ Tvirtapradžių ir trumpųjų balsių trukmės skirtumai statistškai reikšmingi: tvirtapradžių balsių pasiskiaujamasis trukmės intervalas (159,2÷174,5 ms) nesuliečia su trumpųjų kirčiuotų balsių intervalu (92,4÷103,5 ms), o $t_p = 14,49 > t_{0,001} = 3,41$.

¹¹ Skirtingai nuo PVA, bendrinėje kalboje nekirčiuotų ilgųjų ir trumpųjų bei tvirtapradžių ir trumpųjų kirčiuotų balsių kiekybės santykiai beveik nesisiria. A. Pakerys (1982, 93–95) nustatęs, kad priešskirtiniai ilgieji balsiai 1,72 karto ilgesni už trumpuosius, t. y. beveik tiek pat, kiek ir tvirtapradžiai ilgesni už trumpuosius kirčiuotus balsius ($[-] : [∨] = 1,74$). Todėl, remdamasis tokiais rezultatais, A. Pakerys ir teigia, kad bendrinei kalbai nebūdinga nekirčiuotų balsių kiekybės redukcija.

¹² Plg. panašius pietų aukštaičių tarmės nekirčiuotų ilgųjų vidinių ir galūnės balsių trukmės tyrimo rezultatus (Mikalauskaitė, 1975, 129).

2 lentelė. Nekirčiuotų ilgųjų ir trumpųjų vidinių bei galūnės balsių trukmė ir statistinis jos vertinimas

Balsiai	n	\bar{x} (ms)	s (ms)	v (%)	95% pasikl. interv. (ms)	$t_p > t_\alpha$	
[V]/[—C~]	[e]	43	94,8	18,6	19,6	89,1÷100,6	7,27>3,53
	[e']	44	137,4	33,9	24,7	127,1÷147,7	
[V]/[—#]	[e]	22	87,1	15,4	17,7	80,3÷94,0	6,31>3,53
	[e']	23	127,2	25,7	20,2	116,1÷138,3	
[V]/[—C~]	[i]	49	71,1	19,0	26,7	65,6÷76,5	9,45>3,51
	[i']	49	116,0	27,3	23,6	108,1÷123,8	
[V]/[—#]	[i]	23	47,1	7,5	15,9	43,9÷50,3	8,75>3,53
	[i']	22	68,5	8,9	13,0	64,6÷72,4	
[V]/[—C~]	[a]	49	96,6	22,7	23,5	90,1÷103,1	6,71>3,50
	[a']	51	130,8	28,2	21,5	122,9÷138,8	
[V]/[—#]	[a]	22	63,2	10,8	17,1	58,4÷68,0	7,19>3,55
	[a']	20	97,5	19,4	19,8	88,4÷106,6	
[V]/[—C~]	[u]	48	69,4	15,9	22,9	64,8÷74,1	9,14>3,52
	[u']	44	114,4	28,9	25,2	105,6÷123,2	
[V]/[—#]	[u]	23	46,3	8,5	18,4	42,6÷50,0	6,66>3,53
	[u']	23	64,1	9,5	14,9	60,0÷68,2	
[V]/[—C~]	[v]	196	82,4	22,6	27,4	79,2÷85,6	15,05>3,34
	[v']	187	124,1	30,9	24,9	119,7÷128,6	
[V]/[—#]	[v]	90	60,6	19,8	32,6	56,5÷64,8	7,33>3,41
	[v']	88	89,3	31,0	34,7	82,7÷95,9	

e']/[—C~] : [e']/[—#] = 1,1; [i']/[—C~] : [i']/[—#] = 1,7; [a']/[—C~] : [a']/[—#] = 1,3; [u']/[—C~] : [u']/[—#] = 1,8; [e]/[—C~] : [e]/[—#] = 1,1; [i]/[—C~] : [i]/[—#] = 1,5; [a]/[—C~] : [a]/[—#] = 1,5; [u]/[—C~] : [u]/[—#] = 1,5. Kadangi nekirčiuotų ilgųjų aukštutinių žodžio vidaus ir galūnės balsių kiekybės santykiai didesni negu žemutinių, galima daryti išvadą, kad aukštutiniai balsiai, kurių suvokimui svar-

besnė kokybė, o ne trukmė, galūnėje la b i a u t r u m p i n a m i. Kita vertus, tokius kiekybės santykius galėjo lemti ir tai, kad nekirčiuoti žemutiniai prigimtinio ilgumo kamieno balsiai dėl padėtinųjų balsių analogijos trumpinami.

Nedidelis ir statistiškai nereikšmingas tik prieškirtinio ir galūnės [e'] trukmės skirtumas. Kitų balsių ilgumo skirtumai statistiškai patikimi, nes prieškirtinių balsių pasikliaujamieji trukmės intervalai nemažai nutolę nuo galūnės balsių pasikliaujamųjų intervalų. Statistinių vidinių ir galūnės balsių trukmės skirtumų reikšmingumą rodo ir Studento kriterijus:

1) ilgųjų balsių $t_p = 8,71 > t_{0,001} = 3,36$ ([ē'] $t_p = 1,26 < t_{0,05} = 2,00$; [ī'] $t_p = 7,94 > t_{0,001} = 3,44$; [ā'] $t_p = 4,85 > t_{0,001} = 3,44$; [ū'] $t_p = 2,22 > t_{0,05} = 2,02$);

2) trumpųjų balsių $t_p = 8,26 > t_{0,001} = 3,36$ ([ē] $t_p = 1,67 < t_{0,05} = 2,00$; [i] $t_p = 5,83 > t_{0,001} = 3,44$; [ā] $t_p = 6,56 > t_{0,001} = 3,44$; [ū] $t_p = 8,11 > t_{0,001} = 3,45$).

Taigi tiriamojoje tarmėje trumpinami ir nekirčiuoti galūnės balsiai, o didesni nekirčiuotų kamieno ir galūnės (ypač ilgųjų) balsių kiekybės santykiai rodo, kad nekirčiuoti balsiai la b i a u negu kirčiuoti galūnėse t r u m p ė j a. Įdomu tai, kad V. Karosienė ir A. Girdenis (1990, 41–46; dar plg. ankstesnę A. Girdenio [1983, 117–118] straipsnį), tirdami bendrinės kalbos žodžio ir skiemens statistinę struktūrą, nustatė, kad kamienne kirčiuoti dažniau būna ilgieji balsiai, o galūnėje – trumpieji balsiai. Nekirčiuoti ilgieji balsiai kamienne retesni negu trumpieji, galūnėje atvirkščiai – nekirčiuoti ilgieji dažnesni negu trumpieji. Gal PVA tarmėje, trumpinant galūnės balsius (ypač nekirčiuotus ilguosius), stengiamasi išlyginti šį kamieno ir galūnės skiemenų prozodinių tipų statistinį skirtumą.

3. Taigi tyrimas leido įsitikinti, kad tiriamojoje tarmėje visi balsiai galūnėse trumpėja, galbūt jie net, anot B. Jasiūnaitės ir A. Girdenio (1996, 183), praranda po vieną kiekybės laipsnį – ilgieji virsta pusilgiais, o trumpieji dar labiau patrupėja.

Toliau svarbu išsiaiškinti kirčiuotų ir nekirčiuotų balsių kiekybės santykius žodžio viduje ir galūnėje.

3.1.1. Vidinių tvirtagalių ir prieškirtinių balsių trukmės matavimai rodo, kad tvirtagaliai balsiai vidutiniškai 1,4 karto ilgesni už prieškirtinius ilguosius balsius. Taigi PVA tarmėje ir lietuvių bendrinėje kalboje tvirtagalių ir prieškirtinių balsių kiekybės santykis vienodas: A. Pakerys (1982, 112) yra nustatęs, kad bendrinėje kalboje tvirtagaliai 1,4 karto ilgesni už prieškirtinius balsius. Cirkumfleksinių ir prieškirtinių ilgųjų balsių trukmės santykiai PVA tarmėje maždaug tokie: [e'] : [ē'] = 1 : 1,4; [a'] : [ā'] = 1 : 1,5; [e'] : [ē] = 1 : 1,3; [i'] : [ī] = 1 : 1,3; [u'] : [ū] = 1 : 1,5. Kaip matyti iš šių kiekybės santykių, kirčio įtaka didesnė užpakalinės eilės balsių ilgumui.

Tvirtagalių ir atitinkamųjų pokirtinių balsių trukmė labiau skiriasi: tvirtagaliai balsiai PVA tarmėje vidutiniškai 1,8 karto ilgesni už pokirtinius ilguosius balsius. Kadangi tvirtagalių ir prieškirtinių ilgųjų balsių kiekybės santykis gerokai mažesnis, tai rodo, kad pokirtiniai kamieno balsiai PVA tarmėje nemažai trumpinami.

Tvirtagalių ir pokirtinių ilgųjų balsių kiekybės santykiai maždaug tokie: [e'] : [ē] = 1 : 1,6; [a'] : [ā] = 1 : 2,5; [e'] : [ē] = 1 : 1,5; [i'] : [ī] = 1 : 1,5; [u'] : [ū] = 1 : 1,9.

Čia neįprastai didelis balsių [ã] ir [a] trukmės santykis, kuris leidžia manyti, kad PVA tarmėje prigimtinio ilgumo balsius (*pá-rša-la*) galbūt dėl analogijos su padėtinio ilgumo balsiais (pvz., *pá-rkala*) linkstama trumpinti.

Tvirtagalių ir nekirčiuotų balsių ilgumo skirtumai statistiškai patikimi (žr. 3 lent.): beveik visų balsių, išskyrus [i:] ir [i:]/[—C:], pasikliaujamieji trukmės intervalai nesuliečia, o apskaičiuotos Studento kriterijaus reikšmės viršija kritines reikšmes.

3 l e n t e l ė. Tvirtagalių ir nekirčiuotų vidinių balsių trukmė ir statistinis jos vertinimas

Balsiai	n	\bar{x} (ms)	s (ms)	v (%)	95% pasikl. interv. (ms)	$t_p > t_\alpha$	
						[i:] ir [i:]/[—C:]	[i:] ir [i:]/[—C—]
[e:]/[—C:]	14	139,9	36,7	26,2	118,8 ÷ 161,1	3,89 > 3,69	6,30 > 3,67
[ĕ]	15	189,5	31,9	16,8	171,8 ÷ 207,1		
[e:]/[—C—]	15	116,6	31,4	26,9	99,2 ÷ 134,0		
[a:]/[—C:]	12	146,2	18,6	12,7	134,3 ÷ 158,0	7,42 > 3,77	14,07 > 3,77
[ã]	13	222,8	30,9	20,6	204,1 ÷ 241,5		
[a:]/[—C—]	12	89,1	11,7	13,1	81,7 ÷ 96,5		
[e:]/[—C:]	15	115,5	21,4	18,5	103,6 ÷ 127,3	3,87 > 3,67	4,95 > 3,67
[ĕ]	15	153,6	31,6	20,6	136,1 ÷ 171,1		
[e:]/[—C—]	15	102,4	24,6	24,1	88,8 ÷ 116,0		
[i:]/[—C:]	12	114,3	31,1	27,2	94,5 ÷ 134,0	3,13 > 3,09	5,30 > 3,71
[ĭ]	14	152,2	30,7	20,2	134,5 ÷ 169,9		
[i:]/[—C—]	14	99,0	21,7	21,9	86,5 ÷ 111,5		
[u:]/[—C:]	9	111,7	28,7	25,7	89,6 ÷ 133,7	3,84 > 3,82	6,91 > 3,71
[ũ]	14	163,8	33,5	20,5	144,4 ÷ 183,1		
[u:]/[—C—]	14	88,2	23,5	26,7	74,6 ÷ 101,8		
[—]/[—C:]	62	126,2	30,8	24,4	118,3 ÷ 134,0	7,98 > 3,45	13,33 > 3,44
[—]	71	175,6	40,6	23,1	166,0 ÷ 185,2		
[—]/[—C—]	70	99,6	25,5	25,5	93,6 ÷ 105,7		

3.1.2. Vidiniai tvirtapradžiai PVA balsiai 1,4 karto ilgesni už prieškirptinius ilguosius balsius. Bendrinėje kalboje (Pakerys, 1982, 112) šių balsių santykis daug mažesnis: $[-] : [-]/[-C\grave{\smile}] = 1,2$. PVA tvirtapradžių ir prieškirptinių balsių trukmės vidurkių santykiai tokie: $[e'] : [\acute{e}] = 1 \ 1,4$; $[a'] : [\acute{a}] = 1 \ 1,3$; $[e'] : [\acute{e}] = 1 \ 1,3$; $[o'] : [\acute{o}] = 1 \ 1,4$; $[i'] : [\acute{i}] = 1 \ 1,3$; $[u'] : [\acute{u}] = 1 \ 1,5$.

Tvirtapradžių ir pokirptinių ilgųjų balsių trukmė labiau skiriasi: tvirtapradžiai 1,7 karto ilgesni už pokirptinius ilguosius balsius. Akūtiniai balsiai su ilgaisiais pokirptiniais kamieno balsiais santykiu taip: $[e'] : [\acute{e}] = 1 \ 1,6$; $[a'] : [\acute{a}] = 1 \ 1,8$; $[e'] : [\acute{e}] = 1 \ 1,5$; $[o'] : [\acute{o}] = 1 \ 1,8$; $[i'] : [\acute{i}] = 1 \ 1,5$; $[u'] : [\acute{u}] = 1 \ 1,7$. Kaip matyti, užpakalinės eilės balsių ilgumo santykiai didesni.

Vidinių tvirtapradžių ir prieškirptinių ilgųjų balsių kiekybės skirtumai statistiškai patikimi (žr. 4 lent.).

3.1.3. Kaip rodo galūnės balsių trukmės matavimai, tvirtagaliai balsiai 1,6 karto ilgesni už nekirčiuotus ilguosius galūnės balsius. Tvirtagalių ir nekirčiuotų (be abejo, pokirptinių) ilgųjų galūnės balsių trukmės santykis $(-)/[-\#] : [-]/[-\#] = 1 \ 1,6$ mažesnis negu cirkumfleksinių ir pokirptinių kamieno balsių. Tačiau tai nerodo, kad ilgieji galūnės balsiai mažiau trumpinami (tvirtagalių kamieno balsių atžvilgiu jie labiau trumpinami, plg. $[-]/[-\#] : [-]/[-C\grave{\smile}] = 1 \ 1,7$). Tokių galūnės balsių kiekybės santykį lemia tai, kad galūnėse trumpinami ir kirčiuoti balsiai.

Kirčiuotų ir nekirčiuotų ilgųjų galūnės balsių santykiai maždaug tokie: $[e'] : [\acute{e}] = 1 \ 1,3$; $[a'] : [\acute{a}] = 1 \ 1,5$; $[e'] : [\acute{e}] = 1 \ 1,4$; $[o'] : [\acute{o}] = 1 \ 1,5$; $[i'] : [\acute{i}] = 1 \ 1,8$; $[u'] : [\acute{u}] = 1 \ 1,8$. Žemutinių ir vidutinių cirkumfleksinių bei nekirčiuotų balsių ilgumo santykiai panašūs, o aukštutinių balsių jie gerokai didesni. Taigi dar kartą galima įsitikinti, kad nekirčiuotose galūnėse PVA tarinėje labiausiai linkę trumpėti būtent šie balsiai.

Visų tvirtagalių ir nekirčiuotų galūnės balsių trukmės skirtumai statistiškai reikšmingi (žr. 5 lent.), nes pasikliaujamieji intervalai nesuliečia, apskaičiuotos Studento kriterijaus reikšmės ($[e']$ ir $[\acute{e}]$ 0,05, $[e']$ ir $[\acute{e}]$ 0,005 lygiu, o kitų balsių kartu 0,001 lygiu) viršija kritines šio kriterijaus reikšmes.

3.1.4. Akivaizdūs pokirptinių ir prieškirptinių kamieno balsių trukmės skirtumai paskatino nustatyti ir šių balsių kiekybės santykius. Taigi prieškirptiniai balsiai vidutiniškai 1,2 karto ilgesni už atitinkamus pokirptinius ilguosius balsius: $[e']/[-C\grave{\smile}] : [e']/[-C\grave{\smile}] = 1,2$; $[a']/[-C\grave{\smile}] : [a']/[-C\grave{\smile}] = 1,6$; $[e']/[-C\grave{\smile}] : [e']/[-C\grave{\smile}] = 1,1$; $[i']/[-C\grave{\smile}] : [i']/[-C\grave{\smile}] = 1,2$; $[u']/[-C\grave{\smile}] : [u']/[-C\grave{\smile}] = 1,3$.

Ilgųjų prieškirptinių ir pokirptinių kamieno balsių kiekybės skirtumai statistiškai reikšmingi. Prieškirptinių (119,2+135,1 ms) ir pokirptinių (97,5+108,6 ms) balsių pasikliaujamieji intervalai nesuliečia, o $t_p = 4,97 > t_{0,001} = 3,43$.

Nekirčiuotų ilgųjų galūnės ir pokirptinių kamieno balsių trukmė panaši. Tačiau nekirčiuoti ilgieji galūnės balsiai gerokai trumpesni už prieškirptinius kamieno balsius $(-)/[-C\grave{\smile}] : (-)/[-\#] = 1,3$.

Nekirčiuotų ilgųjų balsių trukmės vidurkių santykiai šiose pozicijose tokie: $[e']/[-C\grave{\smile}] : [e']/[-\#] = 1 \ 1,2$; $1,3$; $[a']/[-C\grave{\smile}] : [a']/[-\#] : [a']/[-C\grave{\smile}] =$

= 1 : 1,5 : 1,7; [eː]/[— #] : [eː]/[—C—] : [eː]/[—Cː] = 1 : 1,1 : 1,2; [iː]/[— #] : [iː]/[—C—] : [iː]/[—Cː] = 1 : 1,5 : 1,7; [uː]/[— #] : [uː]/[—C—] : [uː]/[—Cː] = 1 : 1,2 : 1,5.

4 lentelė. Tvirtapradžių ir nekirčiuotų vidinių balsių trukmė ir statistinis jos vertinimas

Balsiai	n	\bar{x} (ms)	s (ms)	v (%)	95% pasikl. interv. (ms)	$t_p > t_\alpha$	
						[ː] ir [ː]/[—C—]	[ː] ir [ː]/[—Cː]
[eː]/[—Cː]	14	139,9	36,6	26,2	118,8 ÷ 161,1	3,91 > 3,73	6,31 > 3,71
[é]	13	191,1	30,8	16,1	172,4 ÷ 209,7		
[eː]/[—C—]	15	116,6	31,4	26,9	99,2 ÷ 134,0		
[aː]/[—Cː]	8	157,8	28,1	17,8	134,3 ÷ 181,2	3,30 > 2,98	8,77 > 3,73
[á]	14	197,9	23,3	11,8	184,4 ÷ 211,3		
[aː]/[—C—]	13	109,4	29,0	26,5	91,9 ÷ 126,9		
[ɛː]/[—Cː]	15	115,5	21,4	18,5	103,6 ÷ 127,3	4,69 > 3,67	5,85 > 3,67
[é]	15	154,3	24,0	15,5	141,1 ÷ 167,6		
[ɛː]/[—C—]	15	102,4	24,6	24,1	88,8 ÷ 116,0		
[oː]/[—Cː]	6	134,8	8,6	6,4	125,8 ÷ 143,9	6,56 > 4,32	11,16 > 3,69
[ó]	14	179,1	17,3	9,7	169,1 ÷ 189,1		
[oː]/[—C—]	15	102,3	19,6	19,1	91,4 ÷ 113,1		
[iː]/[—Cː]	12	114,3	31,1	27,2	94,5 ÷ 134,0	2,96 > 2,80	4,95 > 3,71
[í]	14	152,3	34,0	22,3	132,7 ÷ 171,9		
[iː]/[—C—]	14	99,0	21,7	21,9	86,5 ÷ 111,5		
[uː]/[—Cː]	9	111,7	28,7	25,7	89,6 ÷ 133,7	4,03 > 4,02	7,02 > 3,73
[ú]	13	153,4	24,8	16,1	138,4 ÷ 168,3		
[uː]/[—C—]	14	88,2	23,5	26,7	74,6 ÷ 101,8		
[ː]/[—Cː]	64	127,2	31,7	24,9	119,2 ÷ 135,1	7,86 > 3,45	15,24 > 3,41
[ː]	83	171,1	31,7	18,5	164,4 ÷ 178,0		
[ː]/[—C—]	86	103,1	26,0	25,3	97,5 ÷ 108,6		

5 lentelė. Tvirtagalių ir nekirčiuotų galūnės balsių trukmė ir statistinis jos vertinimas

Balsiai	<i>n</i>	\bar{x} (ms)	<i>s</i> (ms)	<i>v</i> (%)	95% pasikl. interv. (ms)	$t_p > t_\alpha$
[ē]	14	193,8	39,3	20,3	171,1 ÷ 216,5	2,48 > 2,07
[e]	10	146,8	53,7	36,5	108,4 ÷ 185,2	
[ā]	13	196,9	19,2	9,8	185,2 ÷ 208,5	7,56 > 3,75
[a]	13	133,0	23,6	17,7	118,8 ÷ 147,3	
[ē̃]	12	136,4	33,9	24,8	114,9 ÷ 157,9	3,74 > 3,09
[ẽ]	14	94,7	22,7	24,0	81,6 ÷ 107,8	
[ō]	14	154,1	24,2	15,7	140,2 ÷ 168,1	6,34 > 3,71
[o]	14	101,2	19,8	19,5	89,8 ÷ 112,6	
[ī]	12	124,2	39,0	31,4	99,4 ÷ 149,0	4,97 > 3,75
[i]	14	67,4	16,4	24,4	57,9 ÷ 76,8	
[ū]	12	133,1	40,1	30,2	107,6 ÷ 158,6	4,40 > 3,79
[u]	12	75,5	21,2	28,1	62,0 ÷ 89,0	
[ː]	77	157,8	43,5	27,6	148,0 ÷ 167,7	8,59 > 3,42
[ː̃]	77	101,2	38,3	37,8	92,5 ÷ 109,8	

Palyginus nekirčiuotų balsių ilgumą skirtingose pozicijose, matyti, kad žemutiniai balsiai trumpiausi pokirtinėje kamieno pozicijoje. Vidutiniai ir aukštutiniai balsiai trumpiausi žodžio gale, pokirtinėje kamieno pozicijoje jie ilgesni negu galūnėje, bet trumpesni negu prieškirtinėje pozicijoje. Aukštutinių balsių trukmės skirtumai didesni negu vidutinių, vadinasi, jų ilgumas l a b i a u priklauso nuo pozicijos.

3.2.1. Trumpieji kirčiuoti balsiai PVA tarnėje 1,2 karto ilgesni už trumpuosius prieškirtinius balsius. Jų santykiai tokie: [e] : [ē] = 1 : 1,3; [a] : [ā] = 1 : 1,2; [i] : [ī] = 1 : 1,1; [u] : [ū] = 1 : 1,2. Tai nėra labai dideli kiekybės skirtumai (plg. [ː] : [ː̃] / [—Cː] = 1,4). Panašų šių balsių santyki ([ː] : [ː̃] = 1 : 1,2) A.Pakerys (1982, 112) nustatęs ir bendrinėje kalboje.

Statistiškai nereikšmingas tik balsių [i] – [ī] trukmės skirtumas, kitų balsių skirtumai reikšmingi, bet ir jų pasikliaujamieji intervalai labai nutolę, ir Studento kriterijaus reikšmės nedaug viršija ([e] ir [ē] 0,005, kitų balsių 0,05 lygiu) kritines reikšmes (žr. 6 lent.).

6 lentelė. Trumpųjų kirčiuotų ir nekirčiuotų vidinių balsių trukmė ir statistinis jos vertinimas

Balsiai	n	\bar{x} (ms)	s (ms)	v (%)	95% pasikl. interv. (ms)	$t_p > t_{\alpha}$	
						[ɔ̃] ir [ɔ̃]/[—Cɔ̃]	[ɔ̃] ir [ɔ̃]/[—C—]
[e]/[—Cɔ̃]	14	92,5	17,5	18,9	82,4 ÷ 102,6	3,49 > 3,07	5,00 > 3,73
[ɛ̃]	14	117,4	20,2	17,2	106,1 ÷ 126,1		
[e]/[—C—]	13	82,5	15,6	18,9	73,1 ÷ 91,9		
[a]/[—Cɔ̃]	14	87,0	13,8	15,1	79,4 ÷ 94,6	2,68 > 2,05	4,25 > 3,67
[à]	15	103,4	19,1	18,4	92,8 ÷ 114,0		
[a]/[—C—]	15	77,6	13,8	17,8	70,0 ÷ 85,2		
[i]/[—Cɔ̃]	14	86,8	18,2	21,0	76,3 ÷ 97,3	1,28 < 2,05	3,30 > 3,06
[î]	15	95,3	17,9	18,7	85,4 ÷ 105,2		
[i]/[—C—]	14	74,2	16,5	22,2	64,7 ÷ 83,7		
[u]/[—Cɔ̃]	15	85,7	15,9	18,6	76,9 ÷ 94,6	2,46 > 2,05	5,05 > 3,71
[ù]	15	102,6	21,3	20,8	90,8 ÷ 114,4		
[u]/[—C—]	13	66,0	16,2	24,5	56,2 ÷ 75,8		
[ɔ̃]/[—Cɔ̃]	57	88,0	16,1	18,3	83,7 ÷ 92,2	4,80 > 3,47	8,45 > 3,47
[ɔ̃]	59	104,5	20,7	19,8	99,1 ÷ 109,9		
[ɔ̃]/[—C—]	55	75,2	16,2	21,5	70,8 ÷ 79,5		

Vadinasi, šiose pozicijose trumpųjų balsių kiekybė mažau skiriasi negu ilgųjų kirčiuotų ir nekirčiuotų vidinių balsių. Taigi kirčio įtaka trumpųjų vidinių balsių trukmei silpnėse negu ilgųjų balsių.

Trumpųjų kirčiuotų ir pokirtinių balsių kiekybės vidurkių santykiai didesni: [e] : [ɛ̃] = 1 1,4; [a] : [à] = 1 1,3; [i] : [î] = 1 1,3; [u] : [ù] = 1 1,6. Taigi trumpieji kirčiuoti 1,4 karto ilgesni už nekirčiuotus. Vadinasi, trumpųjų kirčiuotų ir nekirčiuotų vidinių balsių trukmės santykis gerokai mažesnis negu vidinių tvirtagalių ir pokirtinių balsių (p.lg. [ɔ̃] : [ɔ̃]/[—C—] = 1,8). Tai rodo, kad trumpieji balsiai pokirtinėje pozicijoje mažiau trumpinami negu ilgieji nekirčiuoti balsiai.

Vidinių trumpųjų kirčiuotų ir pokirtinių balsių ilgumo skirtumai statistiškai reikšmingi. Trumpųjų ir pokirtinių kamieno balsių pasikliaujamieji intervalai nesuliečia, Studento kriterijaus reikšmės ([i] ir [î]) 0,005, kitų balsių 0,001 lygiu nemažai viršija kritines reikšmes.

7 lentelė. Trumpųjų kirčiuotų ir nekirčiuotų galūnės balsių trukmė ir statistinis jos vertinimas

Balsiai	n	\bar{x} (ms)	s (ms)	v (%)	95% pasikl. interv. (ms)	$t_p > t_a$
[è]	13	91,6	25,8	28,2	76,0 ÷ 107,2	1,94 < 2,06
[e]	13	74,2	19,6	26,5	62,3 ÷ 86,0	
[à]	13	109,9	28,0	25,4	93,0 ÷ 126,7	3,37 > 3,08
[a]	14	75,0	25,9	34,5	60,1 ÷ 89,9	
[î]	14	73,9	17,0	22,9	64,1 ÷ 83,8	2,31 > 2,06
[i]	14	59,7	15,6	26,1	50,7 ÷ 68,7	
[û]	12	91,3	15,4	16,9	81,5 ÷ 101,1	5,30 > 3,85
[u]	10	58,7	13,0	22,2	49,4 ÷ 68,0	
[~]	52	91,4	25,2	27,6	84,3 ÷ 98,4	5,30 > 3,49
[~]	51	67,4	20,5	30,4	61,6 ÷ 73,2	

3.2.2. Trumpųjų kirčiuotų ir nekirčiuotų galūnės balsių trukmės santykiai maždaug tokie: [e] : [è] = 1 : 1,2; [a] : [à] = 1 : 1,5; [i] : [î] = 1 : 1,2; [u] : [û] = 1 : 1,6. Vidutiniškai trumpieji kirčiuoti galūnės balsiai PVA tarmėje 1,4 karto ilgesni už nekirčiuotus. Panašus ir kamieno trumpųjų kirčiuotų bei pokirtinių balsių trukmės santykis. Todėl galima teigti, kad trumpųjų kirčiuotų ir pokirtinių balsių kiekybės santykiai panašus ir žodžio viduje, ir galūnėje. Žinoma, trumpųjų kirčiuotų kamieno balsių atžvilgiu nekirčiuoti galūnės balsiai dar labiau trumpinami ([~]/[~#] : [~]/[~C~] = 1 : 1,6).

Visų balsių, išskyrus [e] ir [è], ilgumo skirtumai statistiškai reikšmingi (žr. 7 lent.). Užpakalinės eilės balsių pasikliaujamieji intervalai nesusiliečia, [i] ir [î] – nedaug susiliečia, o Studento kriterijaus reikšmės ([i] ir [î] – 0,05, [a] ir [à] – 0,005, [u] ir [û] – 0,001 lygiu) viršija kritines šio kriterijaus reikšmes.

3.2.3. Trumpieji prieškirtiniai balsiai vidutiniškai 1,2 karto ilgesni už atitinkamus pokirtinius trumpuosius balsius. Toks pats kiekybės santykis ir ilgųjų prieškirtinės ir pokirtinės pozicijos balsių (plg. [-]/[~C~] : [-]/[~C~] = 1,2). Vadinasi, nekirčiuoti balsiai pokirtiniame skiemenyje trumpinami beveik vienodai.

Trumpųjų prieškirtinių ir pokirtinių vidinių balsių kiekybės santykiai maždaug tokie: [e]/[~C~] : [e~]/[~C~] = 1 : 1,1; [a]/[~C~] : [a~]/[~C~] = 1 : 1,1; [i]/[~C~] : [i~]/[~C~] = 1 : 1,2; [u]/[~C~] : [u~]/[~C~] = 1 : 1,3.

Trumpųjų prieškirtinių ir pokirtinių kamieno balsių kiekybės skirtumai statistiškai reikšmingi. Prieškirtinių (83,7 ÷ 92,2 ms) ir pokirtinių (70,8 ÷ 79,5 ms) balsių pasikliaujamieji intervalai nesusiliečia, o $t_p = 4,21 > t_{0,001} = 3,48$.

Prieškirtiniai trumpieji balsiai nemažai (1,3 karto) ilgesni ir už nekirčiuotus trumpuosius galūnės balsius. Nekirčiuotų trumpųjų balsių trukmės vidurkių santykiai šiose pozicijose beveik tokie: $[e]/[-\#] : [e]/[-C-] : [e]/[-C\grave{c}] = 1 \ 1,1 : 1,3$; $[a]/[-\#] : [a]/[-C-] : [a]/[-C\grave{c}] = 1 \ 1 \ 1,2$; $[i]/[-\#] : [i]/[-C-] : [i]/[-C\grave{c}] = 1 : 1,2 : 1,5$; $[u]/[-\#] : [u]/[-C-] : [u]/[-C\grave{c}] = 1 : 1,5 : 1,5$. Taigi nekirčiuoti trumpieji balsiai trumpiausi galūnėse, pokirtinėje kamieno pozicijoje jie truputį ilgesni, o ilgiausi prieškirtinėje pozicijoje.

4. Apibendrinant tyrimą, galima daryti tokias svarbesnes išvadas.

1. Tiriamojame tamėje trumpinami visi galūnės balsiai. Nekirčiuoti (ypač ilgieji aukštutinio pakilimo) balsiai galūnėse trumpėja labiau negu kirčiuoti.

2. Ilgųjų ir trumpųjų kirčiuotų galūnės balsių trukmės kontrastas tiriamojame tamėje išlaikytas. Tačiau nekirčiuotoje pozicijoje (kamieni ir galūnėje) ilgųjų ir trumpųjų balsių kiekybės santykis mažesnis negu kirčiuotame skiemenyje. Todėl galima teigti, kad PVA būdinga nekirčiuotų balsių kiekybės redukcija.

3. Kirčiuotų ir nekirčiuotų balsių kiekybės santykiai ($[-]/[-C-] : [-]/[-C\grave{c}] : [-] : [\grave{c}] = 1 : 1,2 : 1,7 : 1,8$; $[-]/[-C-] : [-]/[-C\grave{c}] : [-] : [\grave{c}] = 1 : 1,2 : 1,4$) rodo, kad pokirtiniai kamieno balsiai PVA tamėje labiau trumpinami negu prieškirtiniai.

4. Ilgieji nekirčiuoti balsiai ilgiausi prieškirtinėje pozicijoje, o pokirtiniame kamieno skiemenyje ir nekirčiuotoje galūnėje jų ilgumas beveik vienodas (plg. $[-]/[-C-] : [-]/[-\#] : [-]/[-C\grave{c}] = 1 : 1 \ 1,3$). Trumpieji nekirčiuoti balsiai ilgiausi prieškirtinėje, trumpesni pokirtinėje kamieno pozicijoje, trumpiausi galūnėse (plg. $[-]/[-\#] : [-]/[-C-] : [-]/[-C\grave{c}] = 1 : 1,2 : 1,3$).

5. PVA tamėje pastebėta tendencija nekirčiuotus žemutinius prigimtinio ilgumo kamieno balsius greičiausiai dėl padėtinių balsių analogijos trumpinti.

6. Tyrimo rezultatai leidžia daryti išvadą, kad PVA tamėje ilgieji balsiai vartojami kirčiuotuose negaliniuose skiemenyse, pusilgiai – visuose nekirčiuotuose (vidiniuose ir galiniuose) skiemenyse ir kirčiuotose galūnėse vietoj ilgųjų balsių. T r u m p i e j i balsiai gali būti kirčiuotame ir nekirčiuotame vidiniame ir galiniame skiemenyje.

Vadinasi, pusilgiai balsiai dažniausiai atsiranda sutrumpėjus ilgiesiems balsiams nekirčiuotoje pozicijoje, pvz.: *drasō's* „drąsos“, *rupē's* „rūpės“, *surāstū* „suręstų“, *grīstū* „grįstų“, *šluota* „šluotą“, *tuř.gu.* „turgų“, *pi.pkā* „pypkė“, *miř.ti* „mirtį“. Kadangi trumpieji balsiai kirčiuotoje pozicijoje kontrastuoja ilgiesiems balsiams (pvz.: *rā.stu.* „rąstų“–*rāstu.* „rastų“, *pū.stu.* „pūstų“–*pūstu.* „pustų“, *trāř.stu.* „tręštų“–*trāřstu.* „treštų“, *pi.kau.* „pyktų“–*pikau.* „pigtu“), o nekirčiuotoje – pusilgiams (pvz.: *drasō's* „drąsos“–*rasō's* „rasos“, *rupē's* „rūpės“–*trupē's* „trupės“, *surāstū* „suręstų“–*sumāstū* „sumestų“, *grīstū* „grįstų“–*ristū* „ristų“, *šluota* „šluotą“–*šluota* „šluota“, *pi.pkā* „pypkė“–*pi.pkā* „pypkė“, *miř.ti* „mirtį“–*miř.ti* „mirti“), pusilgiai balsiai yra tik ilgųjų balsių a l o f o n a i, nes tarp jų yra papildomosios distribucijos santykis: ilgieji balsiai vartojami tik kirčiuotoje pozicijoje, pusilgiai – tik nekirčiuotoje¹³.

¹³ Baigdamą norėčiau nuosirdžiai padėkoti prof. habil. dr. A. Girdeniui, be kurio nesavanaudiško raginimo, pasiaukojamos paramos, vertingų ir subtilių patarimų nebūtų pradėtas mano gimtosios pietinių

THE RATIO OF THE VOWEL QUANTITIES IN THE SOUTH-WEST AUKŠTAITIAN DIALECT

Summary

This article presents an experimental investigation as well as a statistical evaluation of the quantity of long and short, stressed and unstressed vowels in word-medial and word final position in the Kaunas southern region, the west Aukštaitian dialect. The results show that all (both stressed and unstressed) word-final vowels in the dialect investigated are being shortened.

The quantity reduction of unstressed word-medial vowels is also characteristic of the south-west Aukštaitian dialect. The long unstressed vowels are the longest in pre-stressed position, while their length in the post-stressed syllable of the stem and unstressed word-final position is alike. The short unstressed vowels are the longest in pre-stressed position and they are shorter in post-stressed position in the stem; in word-final position they are the shortest.

So, in the south-west Aukštaitian dialect the long vowels are used in stressed non-final syllables, the half-long ones are used in all unstressed syllables and in stressed endings instead of the long vowels. The short vowels may occur in stressed and unstressed medial and final syllables.

LITERATŪRA

Dambrauskaitė-Urbelienė, 1967 – Дамбраускайте-Урбелене Я. К вопросу о некоторых особенностях долгих литовских гласных [a:] и [æ:]. – *Kalbotyra*, t. 17, 17–25.

Girdenis A., 1990–1993, Tarmių tekstai. T. 30: Pietiniai vakarų aukštaičiai. Asmen. archyvas.

Girdenis A. ir kt., 1995, Lietuvių kalbos ir jos tarmių prozodinių reiškinių ir fonemų alofonų analizė. Mokslinė ataskaita. Vilnius: VU.

Jasiūnaitė B., Girdenis A., 1996, Trys rytų aukštaičių uteniškių fonologiniai balsių ilgumai. – *Baltistica*, t. 31 (2), 181–199.

Kaciūškienė G., 1982, Vakarinių šiaurės panevėžiškių balsių kiekybės ir jos fonologinė interpretacija. – *Kalbotyra*, t. 33 (1), 39–45.

LKA 2 – Lietuvių kalbos atlasas. Fonetika. Vilnius: Mokslas, 1982.

LKT – Lietuvių kalbos tarmės. Chrestomatija. Vilnius: Mintis, 1970.

Mikalauskaitė E., 1975, Lietuvių kalbos fonetikos darbai. Vilnius: Mokslas.

Pakerys A., 1982, Lietuvių bendrinės kalbos prozodija. Vilnius: Mokslas.

Pakerys A., 1995, Lietuvių bendrinės kalbos fonetika. Vilnius: Žara.

Salyas A., 1946, Lietuvių kalbos tarmės. Tübingenas.

Urbanavičiūtė-Markevičienė Ž., Grinaveckis V., 1992, Kauniskiai. – Lietuvių tarmės, t. 2: Fonetika. Morfologija. Vilnius: VPI.

Vaitkevičiūtė V., 1960, Lietuvių kalbos balsių ir dvibalsių ilgumas arba kiekybės. – *LKK* 3, 207–217.

Zinkevičius Z., 1966, Lietuvių dialektologija. Vilnius: Mintis.

Vytauto Didžiojo universitetas
Lietuvių kalbos katedra

Įteikta
1998 m. vasario mėn

vakarų aukštaičių tarmės (drįsčiau teigti, ir kitų lietuvių tarmių) fonetikos eksperimentinis tyrimas. Be to, iš visos širdies dėkoju doc. dr. P. Skirmantui, maloniai leidusiam šiam straipsnyje ir kitoose darbuose naudoti jo sumodeliuotus specialius lingvistinius šriftus, ir P. Kasparaičiui, suteikusiam galimybę visus eksperimentus atlikti naudojantis jo sukurta kompiuterine kalbos signalų apdorojimo programa. Esu dėkinga ir prof. habil. dr. V. Žuliuvi, kurio pastabas leido pagerinti ne vieną šio straipsnio teiginį.